

Keizer, M. de, *De dochter van een gazan. Carry van Bruggen en de Nederlandse samenleving 1900-1930* (Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2006, 135 blz., €19,95, ISBN 90 351 3005 7).

De dochter van een gazan is een dun werkje geschreven door Madelon de Keizer, bij sommigen wellicht bekend door haar boeken over de gijzelaars van St. Michielsgestel en de geschiedenis van de verzetskrant *Het Parool*. De Keizer wil met dit boek overigens meer bieden dan een inleiding tot het werk van de schrijfster, journaliste en filosofe Carry van Bruggen. Ze tracht aannemelijk te maken dat Van Bruggen van Europese statuur is. Hiertoe beschrijft ze hoe Carry van Bruggen zich bezighield met onderwerpen die ook elders in West-Europa op de culturele agenda stonden: zionisme, modernisme, de invloed van de Eerste Wereldoorlog op samenlevingen en de veranderende verhoudingen tussen de seksen. Het is de vraag of ze daarmee thuishoort in het rijtje: Marcel Proust, T. S. Eliot, Valéry Larbaud en Virginia Woolf. De vergelijkende analyses die zo'n bewering moeten staven, ontbreken helaas.

De titel van het boek slaat op het feit dat haar vader voorzanger was in de plaatselijke synagoge. Over de broer van Carry van Bruggen, Jacob Israël de Haan (auteur van *Pijpelijntjes*, een homo-erotische roman) schreef Jaap Meijer in opdracht van het ministerie van CRM een biografie: *De zoon van een gazzen. Het leven van Jacob Israël de Haan 1881-1924*, en anoteerde hij diens briefwisseling. De titel van het boek van Meijer, in 1967 verschenen, lijkt verdacht veel op die van De Keizer. U treft de titel dan ook aan in de bibliografie.

De dochter van een gazan is opgebouwd uit een drietal hoofdstukken met ieder een eigen thema. 'Een geassimileerde jodin' handelt over haar plaats in de Nederlandse samenleving als gemengd gehuwde Jodin en vrouw. Met haar man heeft ze ook enige tijd in Nederlands-Indië gewoond en daar de cultuur van de kolonie in het fin de siècle op kunnen snuiven. Het tweede hoofdstuk beschrijft haar denken. Met Nietzsche vormde zij de belangrijkste filosofische invloed op schrijver/journalist Menno ter Braak. *Hedendaags fetischisme* (1925) en *Prometeus, Bijdrage tot het begrip der ontwikkeling van het individualisme in de litteratuur* (1919) zijn haar voornaamste filosofische werken. Het derde en laatste hoofdstuk beschrijft haar als modernistisch schrijfster en hier wordt de vergelijking met tijdgenoten als Virginia Woolf getrokken.

Carry van Bruggen schreef onder het pseudoniem Justine Abbing onder andere de roman *Uit het leven van een denkende vrouw* (1920). Ze schreef ook onder het pseudoniem May. Haar eerste boeken publiceerde ze onder de naam Carry v. Bruggen-de Haan, na 1915 onder Carry van Bruggen. Ook na haar scheiding van Kees van Bruggen en haar huwelijk met A. Pit bleef ze schrijven onder de naam Carry van Bruggen.

Met haar kanttekeningen bij royaal geciteerde bevindingen van andere experts overvoert De Keizer zo nu en dan de niet-specialisten. De lezer en onderzoeker met belangstelling voor de periode 1900-1930 heeft hiermee echter een boeiend werk in handen, dat vlot weggeleest. De specialisten zien hun onderwerp in een bredere context geplaatst, hoe en in welke context een autodidact uit een orthodox-joods milieu, hardnekkig op zoek naar een persoonlijke waarheid, zich ontwikkelde tot een geassimileerde Jodin, een geëmancipeerde vrouw en de schrijfster van *Eva* en *De verlatene*.

De werken van Carry van Bruggen, een wellicht ten onrechte vergeten schrijfster, worden op dit moment heruitgegeven. Dit boek van Madelon de Keizer vormt een goede inleiding tot de gedachtewereld van de schrijfster.

Paul Hendriks

Kooi, G. van der, *De Wynberch des Heren. Godsdienstige veranderingen op Texel 1514-1572* (Dissertatie Leiden 2005, Hilversum: Verloren, 2005, 416 blz., €35,-, ISBN 90 6550 884 8).

In unravelling what is effectively the history of the ‘Dopers’ on Texel, for Reformed Protestants are conspicuously absent on the island, Dr van der Kooi must have felt sometimes like the miller’s daughter in Grimm’s fairy tale, who was required to spin straw into gold. Without either the supernatural aid of the dwarf Rumpelstiltskin or the wealth of local records, which enabled Arie van Deursen to reconstruct life in seventeenth-century Graft, Van der Kooi had to search high and low. In the standard histories of the Dutch ‘radical Reformation’ Texel only fleetingly appears. De Hoop Scheffer devotes no more than a paragraph to dissent on the island in his *Geschiedenis der kerkbervorming ...tot 1531* and Albert Mellink is no more expansive in his history of the *Wederdopers in de Noordelijke Nederlanden*. Nor is the *Mennonite Encyclopedia*, usually well informed about the Dutch Dopers, more forthcoming. The auguries then for a thorough-going history of the ‘Dopers’ on Texel before 1572 must have looked distinctly unpromising.

And yet Van der Kooi has overcome these obstacles to put together a remarkable 300-page monograph. How? First like any detective called in to re-open an old investigation, he has carefully and scrupulously sifted the few well-known sources on the lookout for fresh clues. Secondly, and more importantly, he has exploited sources that have previously either been ignored or not systematically studied, the most fruitful of which proved to be the records of the Rekenkamer. Though the local *schepenrollen*, so informative for example about heresy in pre-Revolt Hoorn, have not survived, the judicial activity of several *schouten* can be gauged from the accounts they submitted to this Chamber. The degree of government *Angst* about heresy on the island may also be calibrated according to the size and frequency of the payments made by the *rentmeesters der exploiten* for the serving of writs and the administration of justice. Tax registers and contemporary maps, the latter often reproduced here in full colour, are all grist to Van der Kooi’s mill, while both Brussels and Simancas also disclosed worthwhile information.

Around 1532, the bible-reading groups that had spread into the villages of the Noordkop morphed into ‘Anabaptism’ and the first ‘Dopers’ appeared on Texel at this time. In the nineteenth century De Hoop Scheffer, relying on the sentences of the *Hof van Holland* identified some 22 Munsterite Anabaptists on Texel. The painstaking research of Van der Kooi has however uncovered no fewer than fifty odd men and women who, with their offspring, accounted for at least 2-3% of the island’s inhabitants. On Texel Anabaptism attracted its share of quite well to do farmers, yet despite having a material stake in the existing order, these heeded the summons in March 1534 to go to the New Jerusalem, identified as Münster. As many as 3,000 men, women and children may have participated in the exodus, and the local authorities were overwhelmed. Most were conditionally discharged and allowed to return home after having abjured and done penance. Van der Kooi examines what became of the Texel Anabaptists: ten or so were executed — previous historians knew of only three — but most seemingly fled the island.